

Мудраченко Дар'я Олександрівна
студентка юридичного факультету
Науковий керівник – к.ю.н. І.М. Каліущенко
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ГЛАСНІСТЬ ТА ВІДКРИТІСТЬ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

У сучасних умовах реформування судової системи та правосуддя важливе місце має посісти забезпечення гласності та відкритості в адміністративному судочинстві. Загальновідомо, що адміністративне судочинство як судовий порядок вирішення спорів у публічно-правовій сфері здійснюється у чіткій відповідності до цілої системи принципів шляхом реалізації відповідних судових процедур.

Важливим засобом досягнення мети адміністративно-процесуального регулювання є визначення правильного порядку організації судового адміністративного процесу як запоруки його ефективності, в чому значне місце відведено керівним засадам – принципам адміністративного судочинства, серед яких принцип гласності та відкритості виступає як незаперечна вимога, покладена в основу діяльності адміністративного суду. Цей принцип належить до конституційних і гарантує право на гласний судовий розгляд справи та його повне фіксування технічними засобами.

Науково-теоретичне підґрунтя для вивчення принципу гласності та відкритості в адміністративному судочинстві склали наукові праці фахівців у галузі адміністративного права та процесу, зокрема: В.Б. Авер'янова, О.М. Бандурки, В.М. Бевзенка, Ю.П. Битяка, Ю.В. Георгієвського, І.П. Голосніченка, Е.Ф. Демського, М.В. Джафарової, С.В. Ківалова, І.Б. Коліушка, Т.О. Коломоєць, А.Т. Комзюка, В.В. Кондратенка, В.К. Колпакова, В.І. Шишкіна та ін.

Взагалі сам інститут адміністративної юстиції та його процесуальна форма реалізації – судовий адміністративний процес – є порівняно новими проблемами для юридичної науки та практики, що і обумовлює актуальність його розгляду, зокрема принципу гласності та відкритості в адміністративному судочинстві.

До того ж, в контексті євроінтеграційного курсу нашої держави принцип гласності та відкритості як сучасні загальновизнані демократичні цінності європейської цивілізації слугують орієнтиром проведення державно-правових реформ у країнах Центральної та Східної Європи. Адже в радянській та пострадянській доктринах адміністративного права ці принципи не виправдано підмінялися принципами державного управління. Це перешкоджало демократичному розвитку вітчизняної галузі адміністративного права та процесу.

Принцип гласності та відкритості судового адміністративного процесу, поряд з іншими принципами, визначає в організації й діяльності органів, що ведуть судовий процес, головні, вихідні моменти, з яких, у свою чергу, випливають положення більш деталізованого характеру. Тобто правова вимога, сформульована в засаді гласності та відкритості адміністративного судочинства, пролягає «вихідною лінією» через увесь хід розгляду та вирішення адміністративної справи, визначає зміст відповідних конкретних процесуальних норм, а також процесуальної діяльності, що здійснюється на їх основі.

Гласність є формою реалізації контролю суспільства за роботою судових органів. В науковій літературі підкреслюється, що принцип гласності характеризує демократизм адміністративного судочинства; у свою чергу, відкритий розгляд адміністративних справ дає можливість громадянам ознайомитися з роботою адміністративного суду безпосередньо [1, с. 27-28]. Дійсно, гласність на пряму пов'язана із демократизмом публічної влади, що свідчить про її прагнення бути ближче до народу та якісніше забезпечувати ефективне правосуддя.

Взагалі, принцип гласності судової діяльності як невід'ємна складова належного правосуддя сформувався в середині XIX століття. Сутність його полягала в тому, що судовий процес та його результат – рішення – повинні здійснюватися під контролем народу, оскільки вони не оповиті завісою таємниці і не супроводжуються пересудами і недовірою до суддів [2, с. 25].

Принцип гласності належить до конституційних (п. 7 ч. 3 ст. 129 Конституції України) і гарантує право на гласний судовий розгляд справи та його повне фіксування технічними засобами [3]. Крім того, даний принцип отримав свою деталізацію в ст. 11 нового Закону України «Про судоустрій та статус суддів» від 2 червня 2016 року [4], що свідчить про його універсальність, тобто він є обов'язковим і для адміністративного, кримінального, цивільного, господарського судочинства, що закріплено однойменними кодифікованими нормативно-правовими актами.

Хотілося б звернути увагу, що Конституцією України закріплено саме принцип «гласності судового розгляду», тоді як у КАС України принцип гласності закріплено шляхом поєднання термінів «гласність» і «відкритість» [5]. При цьому ст. 12 КАС України, хоча і містить у своїй назві термін «відкритість», проте за своїм змістом жодним чином не відокремлює його від принципу гласності. Як бачимо, поняття гласності та відкритості законодавцем не розмежовуються.

З цього приводу М. Джафарова пише, що поняття відкритості судового розгляду і гласності, хоча і мають багато спільного, є різними. Відкритість означає доступність адміністративного судового процесу для всіх громадян, а гласність – не тільки доступність, але й можливість обговорення ходу і результатів такого процесу громадськістю, тобто спосіб формування громадської думки, її оцінки діяльності адміністративного суду, яку останні повинні врахувати з метою удосконалення своєї роботи [6, с. 58].

Таким чином, відкритість як складову принципу гласності адміністративного процесу можна розглядати у двох аспектах: 1) можливість сторін та інших заінтересованих у результатах розгляду адміністративної справи осіб знайомитися з процесуальною діяльністю суду; 2) можливість ознайомлення всіх бажаючих із процесуальною діяльністю адміністративного суду. Мається на увазі, що у залі відкритого судового засідання можуть бути присутні як учасники адміністративного процесу, так і будь-які інші особи (громадськість, засоби масової інформації).

Розкриваючи принцип відкритості в адміністративному судочинстві, хотілося б насамперед зазначити, що перевага відкритої влади, прозорого процесу схвалення рішень полягає в тому, що громадяни так чи інакше стають учасниками вироблення управлінського рішення, а отже, з більшою вірогідністю підтримають його виконання. Коли ж громадяни не розуміють, яким чином з'явилося прийняте рішення, наслідки якого вони не вважають сприятливими для себе, вони схильні підозрювати владу у корупції та неефективній роботі. Зазначена теза є дуже актуальною також і для діяльності адміністративних судів.

Слід підкреслити, що принцип відкритості є важливою необхідною засадою адміністративного судочинства та властивістю державного управління в цілому, яким забезпечується взаємодія держави та громадян у вигляді надання органами різних гілок влади інформації з усіх сфер або доступу до неї, за винятком встановлених законом обмежень щодо надання інформації. Відповідно до цього принципу діяльність державних органів має бути максимально прозорою, за винятком випадків її належності до державної таємниці. Принцип відкритості не тільки забезпечує взаємодію держави та громадянина, а й сприяє зміцненню правової державності.

Доцільно наголосити, що поняття відкритості судового розгляду і гласності, хоча і мають багато спільного, є різними. Відкритість означає доступність адміністративного судового процесу для всіх громадян, а гласність – не тільки доступність, але й можливість обговорення ходу і результатів такого процесу громадськістю, тобто спосіб формування громадської думки, її оцінки діяльності адміністративного суду, яку останні повинні врахувати з метою удосконалення своєї роботи [6, с. 58]. Тобто гласність і відкритість є взаємопов'язаними одне з одним, проте не тотожними за замістом.

До того ж, аналіз законодавства зарубіжних країн щодо забезпечення гласності та відкритості в адміністративному судочинстві сприяв виробленню низки пропозицій, які після правового закріплення або зміни в адміністративно-процесуальному та іншому законодавстві сприятимуть підвищенню рівня прозорості діяльності органів судової влади України.

Такими пропозиціями є такі: передбачення прямої норми щодо права присутності громадян не лише у відкритому судовому засіданні, але й на стадії підготовчого провадження; подальший розвиток положень щодо проведення судових засідань у режимі відеоконференції, процедури ведення та до-

ступ до процесуальних судових документів в електронній формі; розширення підстав і способів опублікування судових рішень та повідомлень, зокрема з урахуванням значної кількості отримувачів, суспільної важливості тощо; передбачення юридичної відповідальності за розголошення відомостей, що були отримані як у закритому судовому засіданні, так і після ознайомлення з документами, в яких міститься інформація з обмеженим доступом, таємна тощо; заборона проведення судового засідання за відсутності суб'єкта владних повноважень – відповідача в адміністративній справі без поважних причин; передбачення в штатному розписі судів загальної юрисдикції посад службовців, на яких покласти обов'язок щодо співпраці з населенням, зокрема щодо вивчення громадської думки про діяльність судових органів тощо; прийняття нормативно-правового акта щодо забезпечення гласності та відкритості в діяльності органів судової влади України.

Таким чином, аналіз визначення принципу гласності та відкритості в адміністративному судочинстві дозволяє стверджувати, що названа засада гарантує прозорість не лише діяльності адміністративного суду, всіх його учасників, а також і громадськості, надаючи можливість кожному громадянину отримати повну й достовірну інформацію про стан і тенденції правосуддя в країні. Хотілося б зазначити, що здійснювана в нашій державі судова реформа, зокрема положення нового Закону України від 2 червня 2016 року, одним із завдань і проголошує забезпечення транспарентності, тобто прозорості у діяльності органів судової влади.

До того ж, незважаючи на довгий та нелегкий шлях становлення принципу гласності і відкритості судової влади в Україні, сьогодні цей принцип визнаний та закріплений як на конституційному рівні, так і у процесуальному законодавстві. Разом із тим, в контексті євроінтеграційного курсу нашої держави, слід підкреслити, що врахування позитивного досвіду адміністративно-правової практики зарубіжних країн у сфері забезпечення принципу гласності та відкритості повинно мати виважений та послідовний характер.

Література

1. Кондратенко В.М. Місце гласності та відкритості серед принципів адміністративного судочинства України / В.М. Кондратенко // Держава та регіони. Серія : Право. – 2014. – № 2. – С. 27-30.
2. Адміністративне судочинство : навч. посібник / за заг. ред. проф. О.П. Рябченко. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2014. – 304 с.
3. Конституція України від 28 червня 1996 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
4. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
5. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35, 35-36, 37. – Ст. 446.
6. Джафарова М.В. Зміст та процесуальне значення принципу гласності та відкритості адміністративного судочинства України // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – № 1. – С. 57-64.